

A Magyar Tudós Társaság első százada

— A Magyarság tudósitójától —

A magyar romantikus kor legnagyobb alakja, nyugtalan sas módjára örökre a magyar ugar fölött borongó élő lelkiismerete, a nemzete sorsáért, jövőjéért aggódó »nemes gróf«, a magyar nemzet jövőjébe vetett szent bizalmának adott kifejezést ezzel az optimista jelmondatával, amelyet később a

Széchenyi István gróf

Magyar Tudós Társaság, a mai Magyar Tudományos Akadémia ősi formája is jelmondatául fogadott el. A »nemes gróf« az évszázados divatnak megfelelően emblémát is rajzoltatott a Tudós Társaságnak: optimista hangulatu emblémát, amely ugyanazt a reménységet és bizakodást fejezi ki, amit jelmondata. Ennél a képnél, amelyet Ender János bécsi biedermeier-piktör, Széchenyi kedvenc festője alkotott, remekebb, magyar ember lelkére felemelőbb hatású képet nem is tudnék elképzelni. Milyen kár, hogy el van temetve egy igen kevésbé látogatott előkelő palota tanácskozó termében és nem függ ott — ha sokszorosított formájában is — minden csüggedő magyar ágya fölött! Amikor a kép 1831-ben elkészült, csodájára járt egész Pest és Buda. A »Homövívész« kritikusa bájos biedermeier-nyelven írja le vidéki olvasói számára és — írjuk le mi is, hiszen ennek a képnél felrázó hatására talán sohasem volt olyan nagy szükség, mint ma...

Az Akadémia emblémája

»A kép gyönyörű rájárával együtt 8 lányai széles és 11 lányai magas — írja a »Homövívész« kritikusa. Középen egy asszonyi kellemes virágzó alak (Széchenyi ideálja,

Scilern Crescentia, férjhezett Zichy Károlyné grófné, később Széchenyi felesége, az »isteni Crescencia« élet-nagyságban áll a néző felé fordított arccal antik, ideális öltözetben, tudniillik bő redőzetű fehér alsó köntösben, s' e felett lebegő redős biborveres arany szegélyű palástban. Nyájasan felemelt lepletlen jobbja arany nektár-kelyhet nyújt fel a' kiterjedt szárnyu sas elejébe, melly, (az erő és szilajság példajele), mohón repül-le a' kehely elé. Balja arany paizson nyugszik, mellynek gazdag ékesítvényei és basreliefjei az egésznek jelentésével egybekötésben állanak. A' paizs közepén magyar ország czimere és jobbra Minerva látszik, ki a' czimer felett által nyulva a' balról ülő Pannónia szeméi elől felemeli a' leplet. A' paizs széle körül Attila táborozása Róma előtt ábrázoltatik, midőn t. i. 2-ik Leo pápa ama hatalmas hun fejedelmet megengeszteli.

Vay Abraham

A' képnél fenékszíne a' Dunának vaskapu nevű sziklás vidékét mutatja. A' festett vidék fő-része egyebiránt egészen homályos zordon bélyeget visel, csak felülről hat-le világosság a' közönséges setétségre, mellyből ama felséges báj-alak, amelly a' polgarosodást vagy is miveltséget ábrázolja, jötevé geniusként nyájás fényben tűnik elő 's tekint az őt vizsgálóra. A paizs alján olvasható: *Borúra derű, 1831.* Ez tudniillik jelszava 's a' kép is 1831-től fogva pecsétje a' m. t. társaságnak.

Pesszimizmus a százéves fordulón

A Széchenyi István, Vay Abraham, Andrassy György, Károlyi György és mások példaadó buzgalmaiból alakult Magyar Tudós Társaság ezzel a jelmondatával az optimizmus jegyében kezdte meg működését, hogy száz év múlva a legkétségbeesettebb pesszimizmus jegyében folytassa tovább. A dussgazdag Akadémia, amelynek tudományos célra annyi vagyon állhat rendelkezésére a nemzet vagyonából, amennyire a magyar tudományok szükségére van, évek óta alig ad életjelt magáról és ha ad, akkor is inkább csak kétségbeesett sikoltozások formájában, — hogy nincs pénz, nem lehet dolgozni és a legjelesebb tudósok legkitünőbb munkái kéziratban porosodnak az Akadémia főfunkcionáriusainak fiókjaiban. 1825 előtt, Bod Péter óta Bessenyei, Teleki, Révay, stb. át egészen Széchenyi Istvánig hiába való minden »jámbor szándék« és óhaj, míg Széchenyi István meg nem mutatta az utat és négy magyar ur jóállása mellett meg nem alakult a Magyar Tudós Társaság, amely első percétől kezdve egész a legutóbbi időkig mindenkor eleget tudott tenni a magyar tudomány szükségleteinek. Széchenyi meg utódai mindenkor megtalálták a formát, hogy a nemzetet önmaga iránt való kötelességei teljesítésére rá tudják venni. Az Akadémia gyönyörű palotáját a nemzet építette: volt aki husz szekér téglát, volt aki homokot, volt aki meszet, vagy in-

gyen fuvart adott, volt olyan is, aki Mexikóból küldte a fát a diszterem parkettjéhez, — a nemzet mindenkor hozzájárult az Akadémia eltartásához a maga filléréivel.

Mi a jelentősége az Akadémiának a magyar művelődés történetében? Van-e egyáltalán valami jelentősége, vagy igazuk van-e azoknak, akik azt állítják, hogy ha az Akadémia hírtelen valahogy elenyészne, elsüllyedne, a magyar közéletben egyáltalán nem vennék észre hiányát? Bizony, frivol föltevés ez! Igaz ugyan, hogy az Akadémiában nem dolgoznak, nincsenek laboratóriumok, kísérleti állomások, klinikák, könyvtárak s az Akadémia csupán pódium, amelyen a tudósok önmagukból fakasztott gondolataikat és elméleteiket bemutathatják, de akik az Akadémia jelentőségét tagadják, elfelejtik azt, hogy az Akadémia száz évvel ezelőtt forradalmi alakulat volt, amely a hivatalos latin nyelv életének vetett véget Magyarországon. Az Akadémia előtt, a XVIII. században, sőt még a XIX. század elején is a legkitünőbb magyar munkák egész sora jelent meg latin nyelven. Gondoljunk csak Timon, Kazy, Bél Mátyás, Pray György, Révai Miklós, Kitaibel Pál, Katona, stb., jeles történészek, földrajz-írók és nyelvészek munkáira, amelyekben magyar szó csak mint név, vagy paradigma fordult elő.

Száz év munkájának eredménye?

Ennek az állapotnak a Magyar Tudós Társaság vetett egyszersmindenkorra véget és ha semmi egyéb érdeme nem volna, ez önmagában elegendő ahhoz, hogy minden igaz magyar levett kalappal álljon meg előtte és hálás szívvel tekintsen föl

Andrassy György gróf

reá. A Bach-korszakban és hatvan-hét után, amikor nemzeti önállóságunkat kellett védelmeznünk Ausztriával szemben, minden aulizmusa mellett is, az Akadémia alapozta meg a legnemzetibb tudománynak, a magyar történettudománynak a művelését a Magyar Történeti Emlékek című hatalmas sorozat kiadásával. Ez a sorozat kissé rendetlen és rendezetlen ugyan, de történetiróknak nélkülözhetetlen forráskiadás. Nem feledkezett meg az Akadémia a nemzet nagyobb rétegeinek műveléséről sem. Az első időkben *Fredeti játékszínek*-et és *Külföldi játékszínek*-et adott ki, később *Könyvkiadó Vállalat*-ot alapított, amelyben tulnómó részben klasszikus összefoglalásokat, monografiákat nyújtott a művelt nagyközönség számára. És ne feledkezzünk meg nagy szótárainról, nyelvészeti kézikönyveiről, amelyek szintén az Akadémia buzdítására és rendelkezésére készültek. Pályázataival egy-egy kérdés iránt szélesebb körökben keltett érdeklődést és e pályázatok egész a világháború végéig serkentőleg hatottak a tudományos kutatásokra.

Az Akadémia és a politika

Bár ítéleteiben nem volt mindig tárgyilagos és választásoknál, jutalmazásoknál gyakran tüntetett ki az érdemesekkel szemben egész haszontalanokat és érdemtelenekeket, de vég-eredményében a nemzet jeleseinél legnagyobb részét mégis magába ölelte, elismerésével megjutalmazva

és további munkásságra serkentve őket. De hogy érdemesek mellett, sőt velük szemben egészen érdemtelen emberek is érvényesültek, annak oka az Akadémiának egy furcsa, magyar hibája volt: a politika. Mindjárt az Akadémia megalakulásakor nem Kazinczy Ferencet választják meg titoknokul, aki erre a szerepre egyedül volt alkalmas, hanem Döbrentei Gábort, a mágnások bizalmasát, aki, minden kiválósága mellett is, mégis csak eltörpült Kazinczy mellett. Majd divatba jött a miniszterek, államtitkárok, államférfiak favorizálása, mert ez a szerény, szürke akadémikusoknak jó összekötöttest jelentett. És nagyon sok érdemes tudós háttérbe szorult, mert valamelyik hatalmas minisztert kellett előbb lekötöztetni, vagy valamelyik jutalommal körülhízelgetni.

Közel száz öven át volt az Akadémia a magyar tudományos tekintélyek irodalmi szőszéke, közel száz éven át volt a legelső és legtekintélyesebb könyvkiadó, hatása és jelentősége a magyar művelődés történetében több, mint az összes többi kiadóké együttvéve. Annál szomorubb szívvel látjuk, hogy a százéves évforduló idejében már majdnem csupán tudományos jellegű egyesület, amelybe a könyvtárakban, laboratóriumokban dolgozó kitünő tudósok csak azért járnak el, hogy egymást meghallgassák. Pedig ma világhírű tudósok is ülnek az Akadémiában, akiknek dolgozatai az akadémiai kiadványok sorozatának büszkeségére válnának.

Borúra derű:

»Borúra derű!« — ezt a jelmondatot kapta az Akadémia nagy alapítójától, a »nemes gróf«-tól. Ne esünk hát kétségbe, jobbra fog fordulni az Akadémia helyzete. Kerülhetnek még olyan férfiak az Akadémia vezető állásaiba, akik tehetséggel megáldva minden energiájukat — maradék nélkül az Akadémia szolgálatába állítják, hogy az Akadémia újra olyan kiadói munkásságot tudjon kifejteni, amely méltó szüszestendős multjához és ha az Akadémia géniuszai: Kazinczy, Vörösmarty, Arany, Bolyai, Széchenyi

Károlyi György gróf

István, Teleki József gróf, Eötvös József, Semmelweis stb., stb. hazatérnek szétnézni, az Akadémia falai között, nem az utódok tespedtségét és kétségbeesett tehetetlenségét fogják látni, hanem igaz gyönyörűségüket fogják találni eredményes munkájukban.

Trócsányi Zoltán

Neumann M.

kir. udvari és kamarai szállító
IV., Múzeum körút 1

Átmeneti kabát. 1,100.000
Télkabát 1,700.000
Szörmebekercs .. 2,200.000
Városi bunda ... 4,700.000
Sofőrbunda 4,000.000

Neumann M.

kir. udvari és kamarai szállító
IV., Múzeum körút 1

csokoládé